

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

שאלת כל צרכי בתפילה

היה לו חולה מבקש עליו רחמים בברכת רפאנו; היה צריך פרנסה, מבקש עליה בברכת השנים. ובשומע תפלה יכול לשאול כל צרכיו, שהיא כוללת כל הבקשות.

וגדולה מזו מצאנו במג"א בס"י קיט סק"א בשם ה"ה"ק שבברכת שומע תפלה יש לו התוודות על עונותיו ולבקש על מזונותיו ואפילו הוא עשיר. והיינו לא רק כשיש לו צורך וחסרון באיזה דבר אלא בקביעו יתפלל על מזונותיו בברכה זו.

איברא, שהמשנה ברורה בס"י קכב סק"ח הביא את דברי הח"י אדם בכלל כד סעיף יט שאעפ"י שפסק בשו"ע שברכה זו כוללת הכל ויתפלל בה מה שירצה מ"מ נכון יותר לקבוע תפילות הצרכיות לו קודם יהיו לרצון כדי שאם יצטרך לענות על קדיש או קדושה או ברכו יאמר תיכף יהיו לרצון ויוכל לענות קדושה או ברכו. ולדבריהם עולה שיותר טוב ונכון לקבוע תפילותיו באלוקי נצור מבברכת שמע קולנו. אלא שיש לדון בדבריהם בתרתי:

א. חדא, בעצם יסוד דבריו שחידש הח"י אדם שכדי שיוכל לענות קדושה או ברכו יש לו לקבוע בקשותיו באלוקי נצור, ולא בשמע קולנו. ויש לדון בזה מדוע באמת יקצר בתפילתו משום עניינת דבר שבקדושה, ומהו המקור לדין זה, וביותר שהוא נגד דינא דגמרא שבשומע תפלה יש לו לשאול כל בקשותיו ולא חשו כלל למה שיפסיד אחר כך. והנה מצאנו כי האי גוונא במשנה ברורה בס"י רס"ח סעיף ז בביאור הלכה שהביא משמיה דהפרי מגדים שיש לו לאדם למהר בתפילתו כדי שיוכל לומר ויכלו עם הציבור. אולם בחזו"א ס"י ל"ח סעיף י' כתב שכל אמירת ויכלו אחרי התפילה אינה אלא הידור מצוה בעלמא ואינה חשובה לדחות עבור זה מעלת המאריך בתפלתו, שמבואר בדברי חז"ל שיש מעלה מסוימת במי שמאריך בתפילתו ואין להפסיד מעלה זו בשביל הידור מצוה של חזרת אמירת ויכלו. ומבואר דהחזו"א ס"ל דאין לו למהר בתפילתו בשביל אמירת דבר שבקדושה אחר כך, איברא דיש לדחות שכל דבריו אמורים רק לגבי אמירת ויכולו שהוא רק הידור מצוה ולא כלפי קדיש קדושה וברכו שהוא מתקנת חז"ל.

המשך בעמ"ב

ימי הרחמים והסליחות תשפ"ד לפ"ק

לכבוד הרב הגאון המפורסם, על ישראל הדרתו, כבוד שם תורתו, מורנו רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א ריש מתיבתא עוז והדר, אב"ד בית דין לשכת הפוסקים בעיה"ת בית שמש יצ"ו.

אחדה"ט באה"ר

הנני הציע למעכ"ת הרמה, את אשר נתעוררתי לברר בדברים הנוגעים לענינים העומדים ברומנו של עולם, והיא ענין התפילה כמו שאמרו חז"ל.

ויסוד הדברים הם דבריו הנפלאים של הרבי ר' יהונתן זיע"א ביערות דבש ח"א דרוש א' לגבי ברכת שומע תפלה, שכתב בלשונו הזהב: "בברכת שמע קולנו וכו', בו ישים כל מגמותיו לה' להתפלל לו על כל צרכיו אפילו דבר קטן או גדול, לא יבצר דבר מה שלא יתפלל בו לה', אם צריך לעשות שידוך עם עצמו או בניו ובנותיו, יתפלל לה'. לסחורה יתפלל לה', שיצליחו ויוליכו בדרך הישר.

כללו של דבר, אין דבר מה שרצונו לעשות בו ביום, מה שלא יתפלל לה' להצליחו ולהוליכו בדרך הישר ונכון, ואצ"ל אם יש לו ח"ו איזה צרה בתוך ביתו, שצריך להתפלל, וכן אם יש לו איזה שמחה, שיתפלל שלא יחסא בשמחה ולא יקרהו עון שלא תהיה ח"ו שמחה שאחריה תוגה.

ועל כל ענין מה שעוסק, יתפלל בלשונו, ואף כי לשונו לשון עלג ואינו יכול להתפלל בלשון עברי כראוי, הוא חביב לפני הקדוש ברוך הוא כאילו הרבה להתפלל בלשון רחבה שפה ברורה ונעימה וצחה."

ויסוד דבריו הקדושים הוא המבואר במסכת עבודה זרה ח. 'אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכי בשומע תפלה'. וכן נפסק בשולחן ערוך או"ח ס"י סימן קיט סעיף א': "אם רצה להוסיף בכל ברכה מהאמצעית, מעין הברכה, מוסיף. כיצד,

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א

שלם חובות לפני ראש השנה

בעמדנו לפני ימי הדין, רציני לדעת האם יש ענין לפרוע חובות שאני חייב לאנשים מכל מיני סוגי חובות, לפני ראש השנה, אציין שלא מדובר בחובות שהנושאים תובעים שאפרע אותם כעת:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

כאשר החוב מוסכם על הצדדים עד לתאריך מסוים, אין עניין לפרוע מקודם, שהרי זה מקובל על שני הצדדים. כאשר אדם חייב ולא מחזיר במועד הפירעון או נוהג שלא בהסכמת המלוה, בוודאי שלפני יום הכיפורים עליו לחפש להחזיר או לסכם עם בעל חובו את העניין, וכמו שכתב המשנה ברורה (סימן תרו סק"א).¹ ובספר יוסף אומץ כתב (סימן תתקפ"א): ראיתי חרדים לדבר השם שמדקדקים לפרוע כל מה שחייבים לחבריהם קודם יום הכיפורים, אפילו אם לא תבעו

אותם מעולם, כדי שלא ימצא המקטרג אחריהם מאומו.²

התערבו מזוזות שעברו הגהה עם מזוזה שלא

נבדקה

לקראת חגי תשרי הבעל"ט אנו מתעתדים להיכנס לדירתנו החדשה והמרווחת שזכינו לקנות בגורל שעשו למשפרי דיור בפרויקט גדול בבית שמש. רכשתי עשר מזוזות מהודרות וליתר הידור שלחתי את כולן לבדיקה ממוחשבת, בני שיחי לקח את חבילת המזוזות מהבדוק והניחן במגירת שולחני. למזוזות היה מצורף פתק ובו נאמר שכולן נבדקו ונמצאו כשרות בתכלית הידור. דא עקא שהאישור התייחס לתשע מזוזות בלבד. לאחר שבדקתי היטב מתברר שכנראה מזוזה אחת נשארה במגירה ולא נשלחה לבדיקה. כדי לבדוק אותה, אצטרך לשלוח שוב את כל המזוזות לבדיקה, האם עלי לעשות עם כל ההוצאה גדולה הכרוכה בכך:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם חייב בדיקה מצד הדין, וכן אם נמצא באחת המזוזות טעות והתערבבה עם מזוזות אחרות, הרי זה ספק דאורייתא וכל שאפשר לברורי מברירין ואין סומכים על רוב וזוקה,

וגם הוא דבר שבמנין ואינו בטל.³ אך כל זה הוא כאשר בוודאי נמצא טעות, כמו כן, באופן שמעולם לא נבדקו, וממילא לא הוחזקו בכשרות. אך כאשר נכתב כהלכה,⁴ ובפרט באופן שכבר היה מוגה בעבר, רק כעת רוצה לבדוק את המזוזות להידור, אם כן, מאחר שלא נתברר שיש כאן פסול, שוב אין כאן ודאי איסור לפנינו, וממילא יש להקל. אמנם מצד 'כל היכא דאיכא לברורי מברירין', ראוי להחמיר גם בזה, אך שאין בזה חיוב גמור.

טבילת כלי לפני הגעלתו

ההלכה היא שכלי שצריך גם הגעלה וגם טבילה, כגון קדירת מתכת שקנו מגוי, קודם יש להגעיל ואחר כך לטבול (יו"ד קכ"א ס"ב). אם הקדימו טבילה ואח"כ הגעילו, האם יש ענין לחזור ולטבול.

תשובת מורנו הרב שליט"א:

הכרעת הפוסקים שבכלים חדשים אין צורך לטבול שוב, משום שסיבת ההגעלה היא מפני חשש שומן והיא חומרא.⁵ במונינו שמושחים את הכלים בשומן סינטטי, אף שעדיין נהגו להגעיל, בוודאי יש להקל בזה שהטביל לפני ההגעלה.

מתיירין, ראה ט"ז (סימן קכ סק"ב).

1 (שם) לגבי קונה כלים ישנים מגוי, מביא שתי דעות אם צריך להטביל לאחר ההגעלה, והדעה הראשונה סוברת שהגעלה איננה קשורה לטבילה, וכן דעת רוב הפוסקים (פ"ח), כי טעם הטבילה היא להוציא מטומאה לטהרה ואין לה שייכות לבלגיונות. והנה בזמננו יש אומרים שכלל אין צריך להגעיל כלים חדשים, משום שהשומן שמושחים בו את הכלים הוא סינטטי מחומרי נפט וכדומה, (כי לא שווה להם מפה סיבות לעשות משומן מהחי). והגם שבמקומותינו נהגו עדיין להגעיל, אבל בוודאי שיש יותר צדדים להקל בזה כיום.

(ש"ו) והכי נמי ספר תורה זה שנמצא בו הטעות, נהי דלא אמרינן זה שאבד כו' מ"מ שוב אין אנו דנין עליו ונימא גם הטעות הראשונה היה בזה הספר ושירי אחריו. 4 על דרך מה שכתב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן לב ס"א) זה לשונו: כל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב ככוונה בדקדוק פעמים ושלש, ויחזור ויקראנה קודם שיתנהג בתוך ביתה, כדי שלא תתחלף פרשה בפרשה. ע"כ. וראה פתחי תשובה יו"ד סוף סימן קי, שבספק דרבנן אוליגן לקולא גם היכא דאיכא לברורי. יש להוסיף לדון מצד דבר שיש לו מתירין, שאין זה דבר שיש לו מתירין כיון שצריך לתקן ואינו מתור מעצמו, מאידך, דבר מצוה כתוב שצריך לתקן, ואם צריך, אזי יתכן שהוא בכלל דבר שיש לו

(יו"ד סימן רע"ז) תמה על תשובת יד אליהו (סימן פ"ט) שהתיר את הספק מצד ביטול ברוב, שדימה זה לדבר הנאסר מחמת הבלוע, ודחה דבריו שיה דומה לחתיכה הראויה להתכבד שבלע טיפת חלב שהחתיכה עצמה נאסרה, ועוד שכאן לא שייך ביטול דכל היכא דאיכא לברורי ולהכיר האיסור, אפילו במקום דקשה לברר לא שייך ביטול בשום אופן כדמוכח בכורות (דף כ"ה) ובנידון השאלה של ספר תורה הכריע החתם סופר, שיש להגיה חומש אחד שנדע בבירור שאין בחומש זה טעות, אך אם אי אפשר לבדוק בזמן מועט אפילו חומש אחד אין לבטל קריאת התורה וברכות בשביל זה כדמשמע מהמגן אברהם (סימן ת"ב) דבכ"ג הי כמו שא"ל לברר, ועוד יש קצת ספק מלעיל סימן קי

אולם יעוין בספר אורחות רבינו (ח"א עמ' ס"ח) שהביא בשם החזון איש, וזה לשונו: "תמה מרן [החזון איש] על מה שכתב המ"ב בסימן רס"ח סעיף ז בביאור הלכה שלא יאריך באמירת ויכולו כדי שלא יפסיד קדיש, אדרבה יותר טוב להאריך בתפילה ומאריך בתפילתו צריך למהר כדי לענות קדיש, אדרבה יותר טוב להאריך בתפילה בכוונה". הרי בא ללמד על אמירת ויכולו ונמצא למד על כל המאריך בתפילתו שאין לו לקצר עבור עניית קדיש או קדושה. ובאמת שאף המשנה ברורה עצמו בביאור הלכה בסי' קט הסתפק בזה אם יש לו לאדם לקצר בתפילתו כדי לענות קדושה עיי"ש.

ב. עוד יש לעיין בדבריו, שהרי מדינא דגמרא מותר לשאול כל בקשותיו בשומע תפלה, ובודאי עדיף לקבוע בקשותיו בשמונה עשרה שאז הוא עומד לפני המלך, מלהתפלל בקשותיו באלוקי נצור שאז הוא כנפטר מלפני המלך, שהרי למנהגינו אומרים יהיו לרצון קודם בקשת תחנונים, וכי משום קדיש וקדושה יפסיד מעלה זו. [ועל החיי אדם עצמו אולי לא קשה קושיא זו שהרי המעיין בלשונו יראה שכתב בהדיא שיקבע בקשותיו קודם יהיו לרצון כדי שיוכל לענות קדושה אחרי שיאמר יהיו לרצון, והיינו דנקט כפשוטו דברי הרמ"א שנהגו שאומרים תחנונים אחרי שמו"ע קודם יהיו לרצון, אלא שמכיון שיש דעות שאין להפסיק קודם יהיו לרצון נקט החיי אדם שיאמר יהיו לרצון קודם לכן אולם למעשה נמצא שאומר הבקשות בתוך השמו"ע, וגם בזה יש לדון אולי אחרי שמו"ע ברכות כבר סליק תפלה וכמו שכתבו הראשונים, וצ"ת].

סוף דבר דברי המשנה ברורה בשם החיי אדם צריכים תלמוד, שהבגמרא מפורש שהמקום לבקשת צרכיו הוא בשומע תפלה, ולא חשו לשמא יפסיד קדושה או ברכו, ובודאי עדיפא בקשת צרכיו בתוך שמו"ע, מבקשת צרכיו באלוקי נצור שהוא כאחרי גמר התפילה.

וביותר, שהרי בקשת צרכיו הוא מעלה עליונה שבתפילה ובפרט לשיטת הפוסקים שתפילה כשיש לו צורך הוא דאורייתא. וכן מבואר בלשונו של היערות דבש שיש עליו חיוב לבקש כל מה שיצטרך באותו יום, הן בסחורה, הן בפרנסה והן בכל דבר, ולא מסתבר שחיוב זה ייעשה אחרי גמר תפילת שמונה עשרה.

ובפרט לפי דבריו של היערות דבש שבהוספת בקשת צרכיו הרי: "תפלה זו ודאי בכוונה, ולא יהיה פיו ולשונו מדבר ולבו בל עמו, כמדבר בהרגל וכמצות אנשים מלומדה, כי אם מתפלל בכל יום דבר חדש מה שצריך לו באותו זמן ועת, וגם מסדר תפלתו בפיו אם כן לזה צריך כונה ודאי ואי אפשר להתפלל בלי כונה מיוחדת, וא"כ יוצא ידי תפלה גמורה, כי זהו העיקר, התפלה הבאה ממעמקי הלב, דכתיב [תהילים קלא, א] ממעמקים קראתיך, היינו מעמקי הלב". ומה מאוד החמירו חז"ל בכוונת התפילה והיא מעכב גדול הלכות תפילה ובודאי שתפלה בכוונה עדיפא על פני עניית קדיש וקדושה.

וה' יאיר עינינו בתורתנו ונוכה לעמוד לפניו ולהתפלל בשפיכת הלב בכוונה ראויה ויתקבלו תפילתו לרחמים ולרצון.

ויאל לאנדא

תשובת מורנו הרב שליט"א:

כבוד ידידינו הנכבד שמו מפארים בכל קצוות תבל לשם לתהילה ולתפארת

הנגיד המרום רבי יואל לאנדא שליט"א

הנני להשיבו בדבר שאלתו:

בשומע תפילה יכול לשאול כל צרכיו, וגם נכון וראוי הדבר כן כמו שהבאתם מהיערות דבש ועוד, אבל אין נגרע בעדו אם ישאל גם אחרי י"ח בתפילת אלוקי נצור, וא"כ למה יפסיד קדיש או קדושה שהם מעיקר התפילה, ולא דמי לויכולו כדבריהם בשאלה. ואף אם נגרע, כי מעלה עליונה דוקא בשומע תפילה וכדלהלן, אכתי ראוי לו להפסיד מעלה זו כדי להספיק עניית אמן לקדיש.

ומה שתמה שאחר י"ח נחשב כנפטר מלפני המלך, הרי אם טעה בתפילה קודם שאמר יהיו לרצון השני, עדיין יכול לחזור למקום שטעה ואין צריך לחזור לראש, נמצא שאינו כנפטר לפני המלך, ולא ידך גיסא אי יש גם מעלה במה שהוא מבקש צרכיו אחר שאמר דברי שבח והודאה להקב"ה בג' ברכות אחרונות.

והגם כי חז"ל אמרו שמותר לשאול צרכיו בשומע תפילה, וגם הארכתם להוכיח שיש בזה מעלה עליונה, אכתי יש לומר שביחיד בוודאי עדיף לבקש צרכיו בתוך הברכות גופא, משום מעלה עליונה כנ"ל, אך עכ"ז אינו מעלה כל כך עד שפסיד בגלל כן קדיש או קדושה.

האמנם שאם היה מפסיד לגמרי מלבקש צרכיו, על זה פשוט שלא היה צריך להפסיק בתפילתו בגלל מצוה אחרת, אבל הלא כאן איירי שיכול להספיק שניהם, וממילא זה עדיף על הבקשה בשומע תפילה. וביותר לפי מה שפסק בשו"ע (סימן קט ס"ב) בשם יש מי שאומר ששמוסיף בברכה לצורך יחיד, לא יאריך, וכתב על זה במשנ"ב (סק"ב) דאפילו בברכת שומע תפילה, וכ"ש בשאר ברכות. אבל לאחר תפלה אפילו קודם יהיו לרצון מותר להאריך בכל גווני. וראה שם בשענה"צ (סק"ט) שציינו לביאור הגר"א (סק"א), ושם מבואר שאחר שמו"ע עדיין הוא כתפילה אריכתא, ולכן ככה"ג בוודאי עדיף לבקש באלוקי נצור. ולפי"ז לא כתב החזו"א דבריו אלא כלי ויכולו, אך בתפילת יחיד עדיף לבקש בסוף כדי שלא יפסיד קדיש או קדושה.

אמנם ממה שהביא מספר אורחות רבינו (ח"א עמ' ס"ח) בשם החזון איש, בעניין

אריכות באמירת ויכולו כדי שלא יפסיד קדיש, דאטו מי שמתפלל בכוונה ומאריך בתפילתו צריך למהר כדי לענות קדיש, אדרבה יותר טוב להאריך בתפילה בכוונה. בזה לכאורה נראה שהחזו"א חולק על המשנה ברורה. ברם יתכן לומר שאע"פ שאמירת ויכולו אינה כתפילת שמונה עשרה, מכל מקום אין זה דומה למבקש בקשותיו וצרכיו, כיון שהוא מסדר התפילה, וכל שהוא מאריך בסדר התפילה מחמת הכוונה הנכונה בדברים שהוא אומר, בזה אין אומרים לו לאדם לקצר בדבריו ולמהר בכוונתו כדי להספיק לענות לקדיש. אולם להוסיף בבקשות, באופן שיכול להוסיף גם לאחר מכן, שאין זה קיצור בסדר התפילה, נראה דלכו"ע עדיף טפי לבקש אחר י"ח באלוקי נצור, וגם הביאור הלכה (סימן ק"ט ד"ה הנכנס) שציינו איירי במי שמאריך בתפילתו, היינו שמתפלל לאיטו ומאריך בכוונה, אך אין האריכות בגלל צרכיו ובקשותיו הפרטיות, שבוזה תליא מילתא כנ"ל אם יכול להספיק על ידי שיאמרם באלוקי נצור.

והנה במה שציינו לדברי היערות דבש, יש להוסיף בזה מאמר נפלא על הפסוק (בראשית יד כב - כג): 'ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשיתי את אברם', ובתרגום אונקלוס: ואמר אברם למלכא דסדום ארימית ידי בצלו קדם ה' קדם אל עלאה דקניניה שמיא וארעא, וצריך להבין: מה הוא זה שהוסיף אונקלוס בתרגומו 'ארימית ידי בצלו', שאברהם אבינו הרים ידו בתפילה, כי מה עניין תפילה לכאן. עוד יש להבין בסדר הפסוק, שנאמר 'אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך', ולכאורה היה ראוי יותר לומר: 'אם אקח מכל אשר לך מחוט ועד שרוך נעל'.

אלא פירש הרה"ק רבי שלמה מקשאנוב זיע"א, תלמידו של הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זיע"א, שאברהם אבינו אמר למלך סדום, שעל כל דבר שהוא צריך - הוא מתפלל לקב"ה ומבקש שייתן לו, ואפילו אם הוא צריך דבר מועט, כמו חוט ושרוך נעל, הרי הוא מתפלל לקב"ה וכך הוא אינו נזקק לאחרים, וזהו שתרגם אונקלוס 'הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ - בתפילה - אם מחוט ועד שרוך נעל', ואם כן, 'ואם אקח מכל אשר לך', אינו נזקק לאחרים ואין לי צורך ליקח מנך כלום (נכדו בספר 'מחשבות משה').

אמנם אעפ"כ, וביותר בעמדנו בימים אלו שקודם יומא דצלותא, ראוי לידע ולשנן דבריו המפורסמים של רבינו הקדוש הבני יששכר זיע"א (מאמר חודש תשרי מאמר ב - יום הכסא) שכתב יסוד גדול בעניין בבקשת צרכיו לפניו יתברך ז"ל: במדרש (דברים רבה פ"ב יא) אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש עליהם רחמים מיד ענה אותם אמר לו הקדוש ברוך הוא משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב כה' אלקינו בכל קראנו אליו (דברים יד ז). הדקדוקים רבו (עיי' בספר בינה לעתים). א. הרי משה ביקש כשלא יהיה מי שיבקש עליהם רחמים אל על פי כן יענה אותם הקדוש ברוך הוא, וה' יתברך השיבו כשיקראו אותי אני אענה ובזולת קריאה לא. ב. מהו הלשון הזה שאמר משה מיד ענה אותם. ג. למה אמר ה' יתברך אני אענה אותם תיבת אני מיותר.

ונראה לי על פי מה שקבלנו כשהאדם מתיירא להתפלל מחמת שחושש פן בבואו להתפלל יבואו המקטרגים לקטרג על תפלתו אם ראוי זה האיש שתקובל תפלתו, וח"ו על ידי זה יבוקר פנקסו, אזי יותר טוב לספר שבחו של מקום בנידון המצטרך, דהיינו אם יצטרך להתפלל על רפואה לא יתפלל דרך תפלה תיכף רק ישבח דרך שבח להבורא עולם שהוא רופא חולים, ובמחשבתו יכוין להמשיך רפואה להנרצה, והבורא עולם היודע תעלומות לב [משא"כ המלאכים] הנה הוא יעשה בקשתו, והטעם הוא, כיון דמזכיר שבח הבורא שהוא פועל הישועה הזאת, מי הוא שיקטרג על הדבר הזה, הנה כל המלאכים מסכימים והקב"ה עושה כפי מחשבתו של המשבח להמשיך ישועה להנרצה.

ולדעתי זהו שתקנו חז"ל (למדוהו מן המקרא) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה ואחר כך יתפלל (ברכות לב), דכיון שמסדר שבחו של מקום, למשל כשמשבח את הבורא שהוא רופא חולים, הנה כל המלאכים עונים אמן ומסכימים לשבח הלזה, הנה הגם כשאחר כך יבא המבקש לבקש ברחמים על הרפואה כמו פיו, שוב לא יקטרגו המלאכים דהוה ח"ו כנוגע בכבוד המלך ובשבחו כאשר ירצו ח"ו למנוע הרפואה אשר זה כרגע שבחוהו שהוא רופא חולים, והנה להיות ה' יתברך יודע אשר שוב לא יקטרגו המלאכים גם בעת הבקשה הנה הוא יתברך שמו עונהו גם בטרם יקרא בתפלה ובקשה רק עונהו מקודם ובטרם יקרא היינו בעת סידור השבח. וזהו שביקש משה, רבוננו של עולם, כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שמבקש עליהם רחמים, דהיינו שאין מי ראוי לבקש עליהם רחמים שלא יתיירא מן המקטרגים, מיד ענה אותם, היינו מיד בסידור השבח קודם התפלה. [ובזה ידוקדק נמי לשון ענה אותם, דקשה במקום שאין קריאה לא תצדק ענייה, אבל היא קריאה נעלמת בסידור השבח. וזהו שהשיב לו ה' יתברך, בכל שעה שיקראו אותי, היינו אותי בלבד, היינו בעת סיפור השבח קודם הבקשה, וכונת המספר בשבח גם כן במחשבה על המבוקש, וזה אינו מכיר בקריאה הזאת רק הבורא יתברך שמו, אני אענה אותם, כי אני הוא היודע תעלומות שהנרצה הוא למסדר השבח להיותם נעזרים בדבר המצטרך להם, והבן. עכ"ל.

יידו מקורו המברכו כתיביה וחתומה טובה, ויה"ר שיתקבלו התפילות לפני שומע תפילה.

המנהג הנכון בנפילת אפיים

בשעת תפילת שחרית, הוריד שמעון את ראשו על יד ימינו בעת נפילת אפיים כנהוג, לאחר שסיים לומר את כל הפסוקים של תפילה זו, זקף ראשו, והנה בא כנגדו ידידו צבי, ומרמז לו כי לא טוב עשה. לאחר התפילה הזרז שמעון לחקור מפיו של צבי כדי לדעת 'מה פשעי ומה חטאתי', והוא בתגובה גער בו ואמר, 'האינך יודע כיצד יש לנהוג בנפילת אפיים? הרי חובה היא להטות גם את הראש וגם את הגוף?!' שמעון שכבר עומד בשנות העמידה תמה, האם אכן צדקו דברי צבי בתוכחתו, כי מעולם לא שמע על דבר זה, והוא נהג רק להטות את ראשו על יד ימין, וכמי שמדקדק בדבר הלכה, הוא שואל לדעת האם אכן דברי המוכיח נכונים:

תשובה: בשולחן ערוך (סימן קלא סעיף א) איתא: כשנפול על פניו, נהגו להטות על צד שמאל. וכתב במשנה ברורה (סק"ד), לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימינו, שנאמר "ה' צלך על יד יד ימינך", ונמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה. ואם היה מוטה על יד ימינו היה להיפך, ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדוניו. עד כאן דבריו. וכתב הרמ"א: ויש אומרים דיש להטות על צד ימין. וביאר המשנה ברורה (סק"ה), כי השכינה נגד האדם, ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו. וכשהוא מטה על ימינו והשכינה כנגדו, יכוין [לפסוק] "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". עכ"ל.

והנה, מנהג העולם, שאינם מקפידים, רובם על כל פנים, להטות את הראש ואת הגוף, וסבורים שדי בזה שנופלים על יד ימין, ואין צורך להטות גם את הגוף לצד ימין, וכמו שנהג השואל, אך זה ברור שטעות בידם, ולא עשו כהלכה.

ונבאר את הדברים: בביאור הלכה (סי' קלא"ד ד"ה להטות) כתב לבאר מה מקור מנהגנו - להטות בנפילת אפיים - שזה נובע מן המנהג הישן שנהגו בדורות הקדמונים, שהיו נוהגים ליפול על פניהם ארצה (דרך קידה), ומשום כך, היו מוכרחים - מדינא - להטות על אחד הצדדים, שלא יראה כמשתחוה לאבן משכית שזה איסור דאורייתא ופסוק מפורש בתורה לאיסור ["ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו א)] (ראה שם סעיף ח' ובנו"כ באריכות), ולפיכך גם אנו - למרות שלא נוהגים ליפול על הפנים ממש - נוהגים להטות בשעת נפילת אפיים. עד כאן דבריו הצריכים לענייננו. ומכאן נראה שהמנהג הוא להטות את הראש ואת הגוף (שהרי כתב המ"ב שמנהג זה הוא חלק מנהג הקדמונים ליפול לגמרי על הרצפה).

והגאון רבי שמואל דוד גרוס שליט"א (הו"ד בלקט הלכה ח"ג עמ' טו), הביא ראייה נוספת לזה מדברי רבינו ה"שיבולי הלקט", מגדולי הראשונים, שהובאו בבית יוסף כאן, שכתב בשם רב האי גאון, שהנפול על פניו צריך שיטה לשמאלו, משום שהסיבת שמאל שמה הסיבה (פסחים קח.), שהיא הסיבת בני חורין ומלכים, הלכך באותו הצד שנראה כבן מלך ואיש חורין, צריך להיכנע לפני המקום. עכ"ל. ומדבריו אלו, מוכח גם כן שצריך להטות גם את הגוף ולא רק את הראש, שהרי בהסיבה מטים את הגוף ולא רק את הראש.

ועל פי זה, מובן היטב מה שכתב המשנה ברורה (סק"ד ה"ל) בביאור שיטת המחבר, שאם מטה על ימינו נחשב כאילו אחורי פניו כלפי אדוניו, דכיון שמטה את ראשו וגם את גופו לצד ימינו, נמצא שאחוריו כלפי אדוניו. וכן ממה שכתב בביאור דעת הרמ"א (סק"ה וכו"ל), שהטעם שצריך להטות לימינו הוא משום "שמאלו תחת לראשי", מוכח כדברינו שמה גם את הגוף ולא רק את הראש.

העולה לדינא:

בשעת נפילת אפיים, יש להטות גם את הראש וגם את הגוף לצד ימין, כהכרעת הרמ"א.

על פסגת הרי האלפים ישבו בני משפחת א. וסעדו את ליבם בלחמניה טריה ממולאת בפסטרמה בשרית משוכחת לפתע אחד הילדים, שהינו אלרגי לחלב, קיבל התקף אלרגיה. לאחר בירורים מקיפים מה גרם לו להתקף, הוברר שהמאפיה בה קנו את הלחמניה, נשכרת מידי שנה ליהודי רוב המקום נותן הכשר, והאופה הגוי מתוך הרגל הניח בטעות בתוך הבצק אבקת חלב לצורך הוספת טעם ומרקם.

ובמקרה זה התעוררו מספר נידונים: א. האם יש בזה חשש חלב עכו"ם. ב. האם האבקת חלב נחשבת לדבר הנותן טעם ואם כן אינו בטל. ג. אם לא נחשב לדבר הנותן טעם יצטרכו שישים נגד האבקה או נגד החלב שממנו נוצר האבקה. ד. האם נחשב לפת הנילוש עם חלב והיה אסור למכור את שאר הלחמניות במאפיה.

תשובה:

א. בנידון חשש חלב עכו"ם: באגרות משה (י"ד ח"א סימן מז) כתב שמפעל שיש בו פיקוח ממשלתי שלא לערבב חלב בהמה טמאה, הרי זה נחשב כעדות, וניתן לסמוך על זה, ואף אם הקנס שקונסין על מי שעובר על הוראה זו הינו סכום פטוט, מאחר שדרך הוא שבגלי המפעלים חוששים להסתבך עם רשויות החוק [ובאנציקלופדיה לכשרות המזון מביא שבאיחוד האירופי יש פיקוח ממשלתי על המפעלים, ואם כן בנידון דידן אפשר לסמוך ע"ז דתו ליכא חשש חלב עכו"ם].

ב. בנידון מילתא דעביד לטעמא: מדברי הט"ז (סימן צח ס"ק יא) משמע שיש ב' גדרים ב'מילתא דעבידא לטעמא': א. דבר הנותן טעם ידידיה, וכגון מלח ותבלינים חריפים (כפלפל שחור וכיו"ב), ב. דבר הנותן טעם בכללות, וכגון שומן וכיוצא בזה, שנותן לתבשיל טעם כללי [וכדוגמא בימינו שנותנים ביצים או שמן וסוכר בעוגה ומיני מאפים, ואמנם בשעת האכילה אין מרגישים את טעם הביצים והשמן, אף שלא ספק הם נותנים בו טעם חזק]. אמנם מה שאינו בכלל נתינת טעם, אינו נחשב כמילתא דעביד לטעמא, ע"ש.

ולפי זה בנידון דידן, מאחר שהאבקת חלב אינה נותנת טעם, לא טעם ידידיה ולא טעם כללי, רק מייצבת את המרקם, נמצא שאינה בכלל מילתא דעבידא לטעמא, ובטל.

ג. אחר שנתבאר דאבקת החלב אינו בכלל מילתא דעביד לטעמא, ובטל, יש לדון בכמה מתבטל. דהנה אבקת חלב המשמש למאכל בני אדם [ובכלל זה כל מזון תינוקות, שוקולד חלב, גלידות וכיו"ב], נוצרת על ידי שפיכת חלב על כמין 'פלטה' המחוררת בחורים קטנים, ובמהלך יציקת החלב מסתובבת 'פלטה' במהירות, ועל ידי כח צנטריפוגלי טיפות החלב ניתנים במעין 'ערפל' אל תוך סילון אוויר חם בגובה עד 60-70 מע"צ, המאדה את הנזול ומייבש את החלב וע"י כך נהפך החלב לאבקה, ובכדי שהחלב לא יאבד את החלבונים נזהרים שלא להוסיף בו טעם.

ומעתה יש לדון במקום שאבקת החלב מתבטלת, האם בעינין שישים כנגד האבקה בלבד, או שישים כנגד הכמות שממנה יוצרה האבקה. ועל דרך משל, אם כף אבקת חלב נוצרת מכוס של חלב, האם בעינין שישים כנגד כוס החלב או שמספיק שישים כנגד כף האבקה. ובמנחת יצחק (הלך יא סימן ט) כתב דבכה"ג בעינין שישים כנגד כמות החלב שממנה נוצר האבקה ולא כנגד האבקה עצמה, מאחר שבאבקה מתומצצת כל טעם החלב. וכתב דכן הוכרע ב'מושב' מיוחד שקיים בד"ץ העדה החרדית בנידון תרכ"ז ענבים, אמנם שבט הקהתי (ח"ד י"ד סי' קצ"ה) כתב ששאל את הגר"ש אלישיב בענין זה, והשיב לו דבעינין שישים כנגד האבקה בלבד.

ד. בנידון פת הנילוש בחלב: הנה בנידון דידן שכבר נאפתה הפת, מותר להמשיך למכור את הלחמניות, מאחר שבדאי יש שישים בבצק כנגד האבקה [ואף לדעות הסוברים דבעינין שישים כנגד כל כמות החלב שממנה יצרו את האבקה, מ"מ הוברר שכמות האבקה מאד מזערית]. אלא דיש לדון מכאן ולהבא אם יש לאסור לנהוג כך מאחר דהוי כביטול איסור לכתחילה, או דלמא מאחר שבשעה שנותן את אבקת החלב בלחמניה עדיין לא חל האיסור א"כ ליכא כאן ביטול איסור לכתחילה, דהא הוי נתינת היתר בהיתר.

והנה בפרי מגדים (סימן צז משי"ז סק"א) כתב דאסור לערב חלב במים על מנת לאכלם בבשר. אמנם יש לומר דהני מילי התם שמערבם על מנת לאכלם אח"כ בבשר וכמשי"כ בפרמ"ג להדיא, וא"כ נחשב כביטול איסור, אבל בנידון דידן שהוא מערבב היתר בהיתר שלא ע"מ לאכלו בבשר, א"כ אין זה בכלל ביטול איסור, אף שאח"כ יבוא לאכול הלחמניה אף עם בשר.

וכן כתב ברמ"א (סימן צט ס"ו) שמותר ליתן מים בבשר אף שבמים יש חלב שנתערב בו מאחר שנתבטל בהיתר, והוסיף שם בפרמ"ג שבשר מצטרף למים לשישים לבטל את החלב, אלא דמכל מקום אסור לכתחילה ליתן חלב במים כל שדעתו לאכלו בבשר, ע"ש.

העולה לדינא:

א. אבקת חלב אינה נחשבת כחלב עכו"ם באופן שיש פיקוח ממשלתי. ומכל מקום כתב באגרות משה שבעל נפש יחמיר על עצמו ואין זה נחשב 'והרא'.

ב. אבקת חלב אינה נחשבת כ'מילתא דעבידא לטעמא', ובטלה בשישים.

ג. נחלקו הפוסקים אם בעינין שישים כנגד האבקה או כנגד החלב שממנה יוצרה האבקה, ודעת הגר"ש אלישיב שמספיק שישים כנגד האבקה.

ד. לחמניה שנותנים בה אבקת חלב, אינה נחשבת כפת שנילושה בחלב, מאחר שהאבקה בטלה בשישים. ואף לכתחילה מותר לעשות כן, כיון שאין אופים את הלחמניה עם האבקת חלב על מנת לאכלה עם בשר.

הלוח היומי

מתוך הספר: הלוח היומי בהוצאת מכון אור לישראל עוז והדר

כ"ו אלול

ימי עולם:

תקס"ה: רבי אליהו ב"ר יוסף הצרפתי - רב ודיין בפאס, בעל 'אליהו וזטא', 'אדרת אליהו', 'נער בוכה', ועוד. (פאס - מרוקו) תקע"ז: רבי צבי הירש ב"ר פנחס [הפלאה] הלוי הורוביץ - בעל 'מחנה לוי', 'לחמי תודה', 'חומר בקודש'. (פרנקפורט דמיין) תר"ו: רבי יחיאל מיכל ב"ר שמואל קיצע - אב"ד פרעשבורג, בעל 'שלמי נדבה'.

תרל"ט: רבי שמואל אבא ב"ר זליג - אדמו"ר מזיכלין, בעל 'להב אש'. (זיכלין - פולין)

תרנ"ז: רבי אהרן ב"ר ברוך מרדכי פערלאו - אדמו"ר מקוידניוב. (קוידניוב - בעלארוס)

תרס"ז: רבי עמרם ב"ר יצחק יעקב בלום - אב"ד באופאלה, בעל 'שורת בית שערים'.

כ"ז אלול

סדר היום:

שלושה ימים לפני ראש השנה: השליח צבור והתוקע צריכים להפריש את עצמם שלושה ימים לפני ראש השנה מכל דבר המביא לידי טומאה. ויש להם ללמוד את הכוונות והתפילות והתקיעות. ואם לא באו בסוד ה' יש להם ללמוד את פירושי התפילות והפיוטים, והלכות תפילות והתקיעות, וגם בספרי מוסר המעוררים את לב האדם, וירא מפחד ה' ומהדר גאונו בקומו למשפט את הארץ. ~ ויש הנוהגים להתענות בשלושה ימים אלו קודם ראש השנה.

ימי עולם:

שע"ד: גירוש יהודי פרנקפורט.

תפ"ו: רבי יצחק ב"ר יעקב חיות - אב"ד סקאליא, בעל 'זרע יצחק'.

תקס"ט: רבי נתן ב"ר יעקב הכהן אדלער מפפד"מ - רבו של החתם סופר, בעל 'תורת אמת', 'משנת רבי נתן'. (פראנקפורט - דייטשלאנד)

'בין הבדים' איכא בינייהו

כאשר הגאון רבי נתן אדלר זצוק"ל מפרנקפורט דמיין רבו של הגאון רבי משה סופר ז"ע 'החתם סופר', היה עדיין ילד קטן כבר שית שנין, כבר אז היה לפלא בעיני כל רואיו בשכלו הצח והחריף, ואף בגאונותו העצומה שלא כדרך הטבע.

פעם אחת קרא הילד בבית הכנסת את פרק 'איהו מקומן של זבחים' בקול רם, וכי אז, גער בו בן תורה אחד לאמרו: "אם אתה אכן מבין היטב את מה ששנית, אולי תוכל לומר לי מה ההבדל בין פר יום הכיפורים לפרים הנשרפים?" נענה לו הילד מיד והשיב לו ברוב חכמתו: "בין הבדים" איכא בינייהו...

(שיחת חולין של ת"ח)

תקצ"ג: רבי יעקב אריה מקוואלי ב"ר מרדכי מנעסכיז. (טיוקוט)

תרט"ו: רבי שלום ב"ר אלעזר רוקח, - 'השר שלום' מבעלא, בעל 'מדבר קדש', 'לקט אמרי קדש'. (בעלא - אוקריינע)

תרמ"ט: רבי משה נתן נטע ב"ר אשר אנשיל הלוי יונגרייז - בעל 'תורת משה נתן'.

תש"א: רבי דניאל ב"ר משה גרשון מובשוביץ מקעלם.

כ"ח אלול

ימי עולם:

של"ו: רבי סעדיה - חותן מוה"ר חיים ויטאל.

תצ"ו: רבי רפאל טרייז - בעל 'צח ואדם'.

תר"ו: רבי משה ב"ר הלל ריבלין - אב"ד ומ"מ שקאלוב, בעל 'בית מדרש'.

תרי"ז: רבי נתן ב"ר מאיר פריידער - אב"ד טשארא, בעל 'צמח השדה'.

כ"ט אלול

סדר היום:

'שתי כתפות חזרות יהיה לו אל שני קצותיו וחובר'. כתב בכוננת הארז"ל שיש לכונן הפסוק הזה בערב ראש השנה, שהוא טוב לזכירה. ילקוט אוהב ישראל פרשת תצוה, עיי"ש בביאור הכוונה בזה.

ימי עולם:

ג' של"ב: מות נביא השקר חנניה בן עוזר אשר שיבר את המוטות מעל צוואר רימיהו בהינבאו לשלום ולנצחון יהודה תוך שנתיים ימים ועל השבת גלות יכניה וכלי המקדש (רימיהו כח יז, וברשי"ש).

ג' של"ד: תמו עשרים ואחד ימי שימוש דוביאל שר הפרסים תחת גבריאל.

ג' תכ"ח: נשלמה חומת ירושלים בימי נחמיה (נחמיה ו).

ה' תי"ד: רבי מאיר ב"ר אליקים געץ - אב"ד פילא ור"מ בפוזנא.

תפ"א: רבי שלמה ב"ר יוסף אמארייליו מסלוניקי - בעל 'כרם שלמה', 'פני שלמה'. (סאלוניקי - גריכענלאנד)

תצ"ג: רבי נפתלי הירץ ב"ר אריה לייב צינץ - אב"ד פינטשוב.

תק"ל: רבי צבי הירש ב"ר יהודה לייב יאללעס.

תקס"ב: רבי חיים ניסים רפאל ב"ר אליהו מוצרי - רב בסלוניקי, בעל 'באר מים חיים'.

תקס"ז: רבי יששכר ב"ר שלמה זלמן - בעל 'צוף דבש' - אחיו של הגר"א.

תרכ"ו: בכור נסים יעקב מזרחי - רב באיזמיר, בעל 'ברוך מבנים'. (איזמיר)

תרע"ג: רבי אליעזר חיים ב"ר אברהם דייטש - אב"ד באניהאד, בעל 'תבואות השדה', 'צמח השדה', דודאי השדה, ועוד.

תשע"א: רבי מנשה ב"ר אליעזר קליין (הקטן) בעל 'המשנה הלכות'. (צפת - ארץ ישראל)

א' תשרי - יום א' דראש השנה

סדר היום:

נהגו לבכות ולהוריד דמעות בתפילות ראש השנה ויום הכפורים, אף כשהם חלים בשבת. ומי שאין בכיה נופלת עליו בימים אלה, אין נשמתו הגונה ושלמה. וכשנופלת על האדם בכיה רבה בתפלתו בימים אלו, סימן הוא שבאותה שעה נעשה עמו דין למעלה². והבוכה בתפלתו, כוכבים ומזלות בוכים עמו, ותפלתו נשמעת³. ורחמנא לבא בעי - לב נשבר, והכל לפי מה שהוא אדם, וכל לבבות דורש ה', ובלבד שיכוין לבו לשמים⁵.

ימי עולם:

ב' רל"ו: יציאת יוסף הצדיק מבית האסורים.

ב' תמ"ט: בטלה עבודת פרך מאבותינו במצרים.

- פטירת שמואל הנביא בן אלקנה וחנה.

ג' מ"ט: 'ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם ושם אשה גדולה וכו', והבטיחה שתחבוק בן (מלכים ב' פרק ד, זוהר ח"ב מד).

ג' שצ"ב: בו החלו עולי גולה להעלות עולות 'היכל ה' לא יוסד' (עזרא ג).

ג' תט"ז: עפרה הסופר מברך ברכת התורה בשם המפורש, וקורא בספר התורה מן האור עד מחצית היום' באזני קהל העולים עמו מן הגולה, ומסיים בדברי הרגעה לעם הבוכה 'היום קדוש וכו' אל תתאלכו ואל תבכו, כי חדות ה' היא מעוזכם' (נחמיה ח א-ב).

ד' תרמ"ז: הפייטן רבי שפטיה בן אמיתי - בעל פזמון הסליחה 'ישראל נושע בה' תשועת עולמים'.

ד' תשע"ב: רבי אמנון ממגנצא - נהרג על קידוש השם בעת אמירת פיוטו 'נתנה תוקף'.

ה' שי"ד: שרפו בעוה"ז את התלמוד ברומי.

תק"ך: רבי יהודה ב"ר יצחק עייאש - רבה של אלג'יה, בעל 'בית יהודה', 'מטה יהודה', 'לחם יהודה' ועוד. (הר הזיתים - ירושלים)

תקס"ט: רבי יצחק אברהם אבלי ב"ר דב בעריש - אב"ד פינטשוב, בעל 'כתר כהונה'.

תרכ"ג: רבי יחיאל מיכל ב"ר שמואל שמעלקא מרגליות - אב"ד מעזיבוז. (מזיבוז בית החיים החדש - אוקריינע)

תרמ"ג: רבי מאיר לייבוש ב"ר יחיאל מיכל - המלבי"ם.

תרע"ד: רבי רפאל יעקב דוד ב"ר זאב ווילובסקי - מסלוצק - בעל 'הירידה ז''. (צפת - ארץ ישראל)

תרצ"ב: רבי יצחק מאיר מקופיטשניץ ב"ר אברהם יהושע השל ממעזיבוז. (ווען - עסטרייך)

תשנ"ב: רבי עזריאל יהודה ב"ר יעקב לעבאוויטש - אב"ד וויען, בעל 'עזר מיהודה'.

ב' תשרי - יום ב' דראש השנה

ימי עולם:

ג' תט"ו: ראשי האבות נאספים אל עזרא הסופר להשכיל על דברי התורה, ומצאו כתוב כי ישבו בסוכות בחג (נחמיה ח ג).

תקנ"ט: רבי אברהם יקותיאל זלמן [רבי זלמן פרלס] ב"ר מאיר הכהן רפפורט מברוד.

תקפ"ה: רבי אברהם ב"ר יצחק חריף (מסמבור) - אב"ד גלינא ואולינאב, בעל 'תולדות אברהם', 'זרע יצחק'. (אולינאב)

תרכ"ג: רבי משה ב"ר שאול כהן - מחכמי גרבא - בעל 'פני משה'.

תרל"א: רבי ברוך מרדכי ב"ר שלמה חיים פרלוב מקוידניוב.

תרפ"ב: רבי ישראל ב"ר אשר פרלוב מסטאלין - הינוקא. (פראנקפורט - דייטשלאנד)

תש"א: רבי סלמאן ב"ר יוסף אליהו - רב שכונת הבוכרים - בעל 'כרם שלמה'. (הר הזיתים - ירושלים)

תש"ב: רבי דוד הכהן ב"ר עקיבא רפפורט - בעל 'מקדש דוד'.

ג' תשרי - צום גדליה

ימי עולם:

ג' ש"מ: נ"ב יום אחר חורבן ביהמ"ק הראשון נהרג גדליה בן אחיקם [לרד"ק וראב"ע (זכריה ח יח)] נפטר בראש השנה, וקבעו את התענית ביום זה מפאת החג, (וראה עוד ר"ה יח: נדרים יב. שבעות כ. או"ז ה"ר ר"ה).

ה' תמ"ג: רבי אברהם אבלי ב"ר חיים גומבינר - בעל 'מגן אברהם', 'זית רענן', 'שמן ששון'. (קאליש - פולין)

תר"ח: רבי יצחק אריה זעקיל ב"ר מתתיהו - הבעל שם ממיכלשטאט.

תרכ"א: רבי ישראל ב"ר גדליה ליפשיץ - בעל 'תפארת ישראל'.

תרמ"ז: רבי יצחק דוד ב"ר משה מלעלוב. (הר הזיתים - ירושלים)

תרנ"א: רבי נתן ב"ר חיים מילר - אב"ד סעטשין, בעל 'אבני חשן'.

תרנ"ח: רבי רחמים שאלתיאל יעקב ב"ר חיים מאיר ניניו - בעל 'חן וכבוד', 'שמש ומגן'.

תרע"ג: רבי אורי ב"ר צבי הירש לנדמן - אב"ד פדולאי, בעל 'אור יצהר', 'משוש אבות על בנים'.

תרפ"ט: רבי נפתלי ב"ר משה טרופ - ראש ישיבת ראדין, בעל 'חידושי הגרנ"ט'. (ראדין - בעלארוס)

תרצ"י: רבי שמעון נתן נטע ב"ר דוד צבי שלמה בידרמן מלעלוב. (הר הזיתים - ירושלים)

תש"ג: רבי אהרן יחיאל ב"ר ירחמיאל משה הופשטיין מקוונ'ניץ. (זשעליחאו - פולין)

תש"ז: רבי חזקיהו יוסף ב"ר חיים אריה מיסקובסקי מקריניקי. (הר הזיתים - ירושלים)

תשי"ז: רבי אפרים זלכה ב"ר משה הכהן - ממקובלי ירושלים. (הר הזיתים - ירושלים)

תשנ"ה: רבי אלחנן משה ב"ר ברוך קונשטאט - ראש ישיבת קול תורה, בעל 'אור אלחנן'.

תשע"ב: רבי גדליה ב"ר אברהם אייזמאן - משגיח ישיבת קול תורה, בעל 'גידולי מוסר'. (הר המנוחות - ירושלים)

4 הגהות אלפסי (על המרדכי, ברכות פ"ד).

5 ווי העמודים, חובא באלף המגן (שם ס"ק מד).

1 מטה אפרים (ספי תפארת), ועיין גם בשל"ה הק' (פס) 2 יש אומרים: ט' אלול.

3 האר"י ז"ל (שער הכוונות ד, א), מטה אפרים (ספי תקפ"ב ס"ח).

טיגון ציפס בשמן בשרי האם צריכים שש שעות

שאלה זו שכחה הרבה בישיבות שמשתמשים עם מכשירי טיגון עמוק תעשייתיים, שדורשים המון שמן ולכן כשהם יכולים להשתמש עם השמן לשימוש חוזר יעדיפו לעשות כן, ולכן בימים שמביאים שניצל בארוחת צהרים ישתמשו בשמן גם לארוחת ערב, כגון לטיגון ציפס וכדומה. והנה רבים שרוצים להמשיך בלילה ללימוד כמה שעות ואינם רוצים להתבשר מסתפקים האם מותר להם לשנות קפה וכן לאכול שאר מאכלים חלביים לאחר אכילת הציפס או שמוטל עליו לחכות שש שעות לאחר אכילתם.

תשובה: הדבר ברור שהשמן ספוג מבליעות של בשר ואם יכניסו לתוכו גבינה המאכל והשמן אסורים [כשאין ששים] והחתיכה נעשית נבילה, אך אין אנו דנים כלל האם מותר לאכול ולבשל עם חלב ביחד, הנידון שלנו אינו אלא לגבי המתנת שש שעות אחרי אכילת הציפס.

הנה בשו"ע (סימן פט ס"ו) מתיר המחבר לאכול גבינה לאחר תבשיל של בשר לאחר נטילת ידיו אך ברמ"א כתב שנהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו ואין לשנות ולפרוץ גדר. עוד הוסיף הרמ"א, מיהו אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר מותר לאכול אחריו גבינה. הש"ך מבאר חידושו של הרמ"א, דאתא לאשמועינן שמוותר לאכול גבינה אחר כך אפילו נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור דבכה"ג אסור לאכול עם גבינה כמבואר לשם ושרי חב"א, ובפתחי תשובה (סק"ז כ) דנראה שמוותר אפילו אם אין ששים בתבשיל נגד הבשר אשר בתוכו, ובהסבר הדבר הוא דכשטבל בשישים יתכן שמוותר לאכול גם עם הגבינה עצמו. והטעם שהקילו ובטעם הדבר כתב המגילת ספר, דבאמת לא שייכא הטעמים של המתנה [בשר בין שינוי ועולה טעם הבשר] בתבשיל אלא שהחמירו משום לא פלוג, וא"כ לא נאסור אלא אם כן הניח בכוונה לתוך המאכל ומשום לא פלוג משא"כ אם לא הדיח טוב ובשא בכוונה יש שם בשר בכה"ג לא גזרו על אף שאין ששים לבטלה.

עוד חידש הפתחי תשובה (שם) שאם אכל תבשיל שהושם בו מעט שומן בכוונה, שמוותר לאכול אחריו גבינה לפי הרמ"א דנחשב כקדירה שהונח בו בשר ולא כתביש של בשר, אך בדין זה חלק עליו היד יהודה (פריש הארוך סק"ה) דאף להש"ך אינו מותר אלא בתביש שנתבשל בקדירה שלא הודח יפה כיון דאין כוונתו כלל לאכול בשר, וכיוון שאין כוונתו לזה לא גזרו משא"כ להכניס שומן ע"מ לאוכלו יחשב כבשר ממש ואסור לאכול אחריו גבינה עד שש שעות.

ובעיקר דינו של הש"ך שמועיל גם כשאין ששים עיין ביד יהודה הנ"ל שחולק על יסודו זו ואסור כל זמן שאין ששים, אך כתב דלגבי דין זה של תבשיל של בשר שתלוי במחלוקת אפשר להקל ע"י טעימת ישראל, ואם יהודי יטעם את המאכל שאין ששים לבטלו ולא ירגיש בו טעם בשר מותר לאכול אחריו גבינה.

ולפי"ז יוצא לנו לדינא דאם לא הניח בכוונה בשר לסיר ע"מ לאכול, וגם אינו מרגיש טעם הבשר, מותר לאכול אחריו גבינה.

והנה בשמן שטיגנו בו שניצל על אף שהניח לתוכו שניצל בכוונה, עכ"ז לגבי המאכל שבא אחריו כמו הציפס וכדו' לא הגיע הבשר למטרה כלל, ואינו אלא כסיר שלא הודח שיש שם בשר [על אף שכשעשה את הבשר הניח שם לתחילה, אך עכשיו עומד שם בשי שום מטרה], ולפי"ז במקרה שאינו מרגיש כלל טעם בשר בציפס מותר לשנות קפה אחרי זה. וראיתי בעלון שהביא כן בשם הגריש"א אך לא ביאור הטעם ושבעו אחרי זה היה מכתבים למערכת לרוב היתכן שאפשר להתיר כזה דבר אחרי שהרמ"א החמיר בתבשיל של בשר, אך אחרי ליבון הסוגיא הפסקא אמת ויציב.

העולה לדינא:

מאכל פרווה שטיגנו בשמן שטוגן בו בשר ולא מרגישים בהמאכל טעם הבשר מותר לאכול גבינה אחריו.

בלילה השני של ראש השנה, הבחינו בני הבית שהמיחם המיועד לשתית קפה גם למחרת ביו"ט התרוקן כמעט כולו, ויש צורך למלאותו מחדש. ביו"ט כמובן מותר לבשל, אך דא עקא שמיחם רגיל רק שומר על החום ולא מרתח את המים, ע"כ החליטו להרתח מים בכלי נפרד, ואז לשפכם למיחם. אחד מבני הבית לקח סיר בשרי נקי מהארון, הרתיח בו מים, ואז העביר את המים הרתוחים ושפכם ישירות למיחם, להשקות צמאי חסדך בקפה לפני תפילת השחר. אך הבעיה היא שהסיר הוא בשרי, ויש בו בליעות של בשר שכתע עברו למיחם, ועתידות להתערבב בחלב.

תשובה: יש לדון על הכנת הקפה עצמו, על המיחם, ועל הכוסות זכוכית החלביות, ועל הכפית ברזל שערבבו בה את הקפה.

הנה לעניין שתית הקפה, אם בישלו בכלי זה בשר בתוך כ"ד שעות מחימום המים, הבשר נתן טעם ראשון בקדירה, ואח"כ כשהמים קיבלו את הטעם, הוא חלש יותר ונקרא נ"ט בר נ"ט שלשו"ע שאחינו הספרדים נוהגים לפיו הוא מותר לגמרי בלי פקפוק בדיעבד לאחר בישול המים ואפילו שעדיין לא הכין את הקפה בפועל ושם בהם חלב. ובשו"ת יביע אומר מהרב עובדיה יוסף (ח"ט יו"ד ס"ד) סמך למעשה שלדעת השו"ע נ"ט בר נ"ט מותר גם לכתחילה, וממילא לאחינו הספרדים אפשר לחמם את המים הנ"ל גם לכתחילה.

אך לשיטת הרמ"א, גם נ"ט בר נ"ט אסור לכתחילה, וממילא יהיה אסור לערב מים אלו בחלב אח"כ, אא"כ כבר הכין את הקפה ועירב חלב במים אלו יהיה מותר (דאינו קרא דיעבד עצם חימום המים, לרמ"א, ואעפ"י שמים אלו מיועדים בביור לשימוש לערבוב בחלב בקפה, כמובח מדברי הש"ך (צ"ו ד)).

ולשיטת המהרש"ל שמחמיר יותר במאכל שנצלה בכלי בשרי, ומים אלו נחשבים צליה כיוון שקיבלו טעם ישירות מהכלי שלא ע"י דבר ביניהם, יהיה אסור גם אם כבר הכין את הקפה ועירב בו חלב. ואם כי הש"ך החמיר כמותו וכן הרבה פוסקים, עכ"פ יש למיקל על מי לסמוך, ובפרט אם הקדירה היתה בשרית רק מבשר עוף שהוא דרבנן.

ואין לומר שבשפיכת המים למיחם שכבר יש בו מים כשרים קמא קמא בטיל חד בתרי דזהו אמרינן רק אם נודע בינתיים האיסור, וכאן לא שייך שהרי שופך הכל יחד.

ודין המיחם לעניין שימוש עתידי במים אחרים ואפילו מייד, הוא כדן ג' נ"ט שמוותר, דהיינו שהמיחם קיבל טעם שלישי מהבשר (בשר לסיר, סיר למים, מים למיחם) ועדיין הוא היתר כלומר שעדיין לא עירבו בו חלב. והוא הכין את הקפה ונתן בו חלב, מותר גם לרמ"א. אך עדיין מהמים הנ"ל, שהכוסות מבחינת המים הם בדיוק כמו המיחם, ששניהם קיבלו רק טעם של ג' נ"ט ומותרים, וכ"ש לעניין כפיות שעירבבו בהם את הקפה הנ"ל.

אך אם לא בישלו בכלי הבשרי בשר תוך כ"ד שעות, טעם הבשר הבלוע בו התקלקל ונפגם (ואז יש לנו ב' קולות, נ"ט בר נ"ט ונתן טעם לפגם, שהגם שבכ"א לחוד מחמירין בשניהם יחד מקילין), ובדיעבד שבישל את המים אפילו שעדיין לא הכין את הקפה ונתן בו חלב, מותר גם לרמ"א. אך עדיין יהיה אסור לחמם לכתחילה את המים על מנת להכין מהם קפה. אך בשעת הדחק בנידו"ד יש להקל גם לכתחילה (וי"א שזה רק כשאין לו ממי לשאול קדירה חלבית).

וצ"ע להקל אם עבר לילה מעת בישול הבשר בכלי - ולצדף השיטות שלילה הוא כמו שעבר מעת לעת, ובנוסף, שבישול/חימום בו מאכל פרווה בין בישול הבשר לבישול המים, שמקליש את הטעם, ובצירוף עם זה היה בשר עוף שמדרבנן (ולא בשר בקר שמדאורייתא), והרי לשיטת המחבר זה מותר, וכאן לצורך רבים וצורך מצווה אולי יש להקל גם אם לא עבר כ"ד שעות, אך עדיין צ"ע בכך.

ואם ספק אם בשלו בכלי זה תוך כ"ד שעות בשר - יש להקל דנקטינן שסתם כלים אינם בני יומן וכבר עבר עליהם כ"ד שעות מהבישול האחרון של הבשר וממילא הטעם פגום.

העולה לדינא:

א. אם בישלו בכלי מאכל בשרי בתוך עשרים וארבע שעות, אסור לערב את המים עם חלב לבני אשכנז שמחמירים כשיטת הרמ"א ש"ט בר נ"ט אסור. ולבני ספרד הדבר מותר לכתחילה. ב. אם כבר הכין את הקפה ועירב את החלב במים אלו, לשיטת המהרש"ל אסור גם אם כבר הכין את הקפה ועירב בו חלב. ואם כי הש"ך החמיר כמותו וכן הרבה פוסקים, יש למיקל על מי לסמוך, בפרט אם התבשל בשר עוף שאסור מדרבנן. ג. דין המיחם לעניין שימוש עתידי במים אחרים, הוא כדן ג' נ"ט שמוותר לכתחילה לערב את המים האחרים עם חלב. ד. אם לא בישלו בכלי הבשרי בשר תוך כ"ד שעות, [וכן אם הדבר ספק, משום שסתם כלים אינם בני יומן], טעם הבשר הבלוע בו התקלקל ונפגם ובדיעבד שכבר בישל את המים אף שעדיין לא הכין את הקפה ונתן בו חלב מותר. ה. לכתחילה אסור לחמם את המים על מנת להכין מהם קפה, אך בשעת הדחק כמו בנידון דידן, יש להקל גם לכתחילה, (וי"א שזה רק כשאין לו ממי לשאול קדירה חלבית).

תגובות והערות

תגובות והערות שהתקבלו במערכת

ישר כוח על הגיליון הנפלא ועל כל המפעלות הברוכות, רציתי להעיר על המאמר בענין לא תחמוד בדירה שכורה, שם מורנו ראש הכולל והמחבר דן בהרחבה מדלא תחמוד וענין הטהרה, בהררה, יש להוסיף בנידון גם מצד מצרנות בדבר השכור, יעוין בנתיבות סימן רלו, שנקט לדינא ששוכר שכבר דר בדירה קודם לשוכר אחר, ויעוין בפת"ש סוס"ס קעה בהכרעת השבות יעקוב בפלוגתא דמצרנות בשכירות. האמנם כפי שנראה מטופס השאלה, שבנידון שם לא שייך מצרנות כיון שהמשכיר בעצמו העדיף להשכיר למי שבני ביתו מועטים, ולא דן השואל רק האם עובר איסור בכך שחומד את הדירה, אבל קדימה מצד דינא דבר מצרא ליכא. ואחתום מעין הפתיחה ומפטיר בהודאה ובברכת כוח"ט וכ"ט

יהודה וקסלר
כולל באר ישראל בית שמש

